

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра правового забезпечення підприємницької діяльності та
фінансової безпеки
Навчально-науковий інститут № 5

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
з навчальної дисципліни
«Екологічне право»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
081 Право

Харків 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 р. № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних, соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки ННІ № 5 протокол від 12.08.2024 р. № 10

Розробники:

- професор кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки, докт. юрид. наук, доц. Кириченко Юлія Миколаївна
- доцент кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки, канд. юрид. наук, доц. Кирєєва Ірина Валеріївна

Рецензенти:

- Єрофеєнко Л.В. – доцент кафедри правового регулювання економіки Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця, к.ю.н., доцент;
- Жорнокуй Ю.М. – завідувач кафедри цивільного права та процесу ННІ № 5 Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 4							
Тема № 1 Основні засади екологічного права	6	2	2			2	к залі
Тема № 2: Джерела екологічного права	6	2	2			2	
Тема №3: Право власності на природні об'єкти.	6	2	2			2	
Тема № 4: Право природокористування	6	2	2			2	
Тема № 5: Екологічне управління.	4					4	
Тема № 6: Юридична відповідальність за екологічні правопорушення.	4					4	
Тема № 7: Правове регулювання охорони і використання земель	6	2	2			2	
Тема № 8: Правове регулювання охорони і використання вод.	6	2	2			2	
Тема № 9: Правове регулювання охорони і використання надр.	6	2	2			2	
Тема № 10: Правове регулювання охорони і використання рослинногосвіту.	8	2	2			4	
Тема № 11: Правове	6	2	2			2	

регулювання охорони і використання тваринного світу							
Тема № 12: Правове регулювання охорони і використання атмосферного повітря.	4						4
Тема № 13: Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.	6	2	2				2
Тема № 14: Міжнародно-правова охорона довкілля.	4						4
Всього за семестр № 4:	90	20	20				50

1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами(заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни					Вид контролю	
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття		Самостійна робота
Семестр № 6							
Тема № 1 Основні засади екологічного права	7	2	2			3	залік
Тема № 2: Джерела екологічного права	5		2			3	
Тема №3: Право власності на природні об'єкти.	7	2	2			3	
Тема № 4: Право природокористування	7	2	2			3	
Тема № 5: Екологічне управління.	3					3	
Тема № 6: Юридична	3					3	

відповідальність за екологічні правопорушення.							
Тема № 7: Правове регулювання охорони і використання земель	5		2			3	
Тема № 8: Правове регулювання охорони і використання вод.	3					3	
Тема № 9: Правове регулювання охорони і використання надр.	3					3	
Тема № 10: Правове регулювання охорони і використання рослинного світу.	3					3	
Тема № 11: Правове регулювання охорони і використання тваринного світу	5					5	
Тема № 12: Правове регулювання охорони і використання атмосферного повітря.	5					5	
Тема № 13: Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.	5					5	
Тема № 14: Міжнародно-правова охорона довкілля.	5					5	
Всього за семестр № 6:	90	6	10			50	

2. Методичні вказівки до семінарських (практичних, лабораторних) занять

3.

Тема № 1: Основні засади екологічного права. Семінарське заняття: Основні засади екологічного права

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, усвідомлення вивчаючими теоретичних засад екологічного права та визначення його місця в системі національних галузей законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години; заочна форма навчання – 2 години.

Місце проведення – аудиторія, бібліотека.

Навчальні питання:

1. Функції і місце екологічного права в системі права України.
2. Принципи екологічного права та їх законодавче закріплення.
3. Методи правового регулювання екологічних правовідносин.
4. Система екологічного права.

Методичні вказівки: Вивчення питання студент повинен розпочати з визначення ролі екологічного права у здійсненні екологічної політики держави, тобто виявлення соціальної спрямованості і місця екологічного права у визначенні функцій, форм та змісту діяльності держави у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки умов існування людини.

Далі студент повинен більш детально зупинитися на положеннях Постанови Верховної Ради України від 5 березня 1998 року «Про Основні напрямки державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки». Зазначити, що на виконання цих положень були прийняті такі законодавчі акти: Закон України

«Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003р., Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001р., та інші.

Необхідно зазначити, що Основними напрямами державної політики передбачені пріоритети екологічної політики, її головні етапи і механізми реалізації, а саме: гарантування екологічної безпеки ядерних об'єктів і радіаційного захисту населення та довкілля, зведення до мінімуму шкідливого впливу наслідків на ЧАЕС; екологізація технологій у промисловості, енергетиці, будівництві, сільському господарстві, на транспорті; запобігання забрудненню Чорного та Азовського морів і поліпшення їх екологічного стану та ін.

Студент повинен уявити, що досягнення мети екологічної політики, а отже, й відповідної функції держави забезпечується здійсненням комплексу державних заходів – економічних, соціальних, науково – технічних, санітарно – гігієнічних, освітніх тощо. Особливе місце серед них належить

екологічному праву. Воно має надавати і екологічній політиці, і екологічній діяльності формальної визначеності й загальнообов'язковості, гарантувати ефективну

реалізацію екологічної функції держави.

Теми цільових виступів:

1. Загальні та спеціальні принципи екологічного права.
2. Місце екологічного права серед інших галузей права.

Теми для рефератів:

1. Історичні аспекти правового регулювання відносин в системі „суспільство – природа”.
2. Перспективи розвитку екологічного права.

Література:

1. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с. – С. 7 – 11, 19 -22, 27-29
2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів /В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 3 – 41

Тема № 2: Джерела екологічного права.

Семінарське заняття: Джерела екологічного права

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, усвідомлення вивчаючими теоретичних засад екологічного права та визначення його місця в системі національних галузей законодавства; формування в комплексних та систематизованих знань щодо системи джерел екологічного права, їх загальної характеристики, юридичної сили та змісту відносин, що ними регулюються.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 година.

Місце проведення – аудиторія, бібліотека.

Навчальні питання:

1. Поняття джерел екологічного права, їх класифікація.
2. Конституція України – основне джерело екологічного права.
3. Місце міжнародно-правових документів в системі джерел національного екологічного права.
4. Загальна характеристика законів України як джерел екологічного права.
5. Підзаконні еколого-правові нормативні акти.
6. Локальні нормативно-правові акти як джерела екологічного права.
7. Роль судової практики в регулюванні екологічних правовідносин.

Методичні вказівки: Вивчення питання студент повинен розпочати з визначення поняття джерел екологічного права, визначення видів

джерелекологічного права, охарактеризувати законодавство у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього забезпечення екологічної безпеки.

Також необхідно проаналізувати норми Конституції України як основного джерела екологічного права України, Конституційні засади національної екологічної політики та розвитку екологічного права. Конституційні засади права на безпечне довкілля. Право на екологічну інформацію.

Встановити місце міжнародно-правових актів в системі джерел національного екологічного права. Які основні міжнародні нормативно-правові акти присвячені регулюванню екологічних правовідносин.

Розкрити основний зміст: Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” його місце в системі джерел екологічного права. Спеціальних законів і кодексів як джерел екологічного права України (Земельний, Водний, Лісовий кодекси України, Кодекс України про надра, закони України: „Про охорону атмосферного повітря”, „Про тваринний світ”,

„Про рослинний світ”, „Про природно-заповідний фонд” та ін.).

Види та зміст основних підзаконних нормативно-правових актів, що видаються Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України міністерствами та відомствами.

Локальні нормативно-правові акти суб’єкти їх видання та значення для регулювання екологічних правовідносин.

Значення і роль рішень Конституційного суду України, практики загальних та спеціалізованих судів у регулюванні екологічних правовідносин.

Теми цільових виступів:

1. Роль судової практики в регулюванні екологічних правовідносин.
2. Міжнародні нормативно-правові акти як джерела регулювання екологічних правовідносин.

Теми для рефератів:

1. Перспективи розвитку екологічного законодавства.
2. Проблеми кодифікації екологічного законодавства України.

Література:

1. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Підручник / Під заг. ред. проф. С.М. Кравченко – Львів: Вид. центр ЛНУ, 2012. С. 55 - 63
2. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с. С. 15 - 63
3. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 3 – 41
4. Схема екологічного законодавства України

Тема № 3: Право власності на природні об'єкти. Семінарське заняття: Право власності на природні об'єкти.

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на

семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, усвідомлення вивчаючими змісту права власності на природні об'єкти як основи економічного благополуччя і розвитку держави та суспільства; формування в курсантів (студентів, слухачів) теоретичних знань щодо особливостей права власності на природні об'єкти та його відмінності від права власності в загально цивілістичному розумінні; засвоєння порядку виникнення, зміни та припинення права власності на природні об'єкти; закріплення теоретичного матеріалу в процесі вирішення задач-казусів або конкретних юридичних ситуацій.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 година; заочна форма навчання – 1 година.

Місце проведення – аудиторія, бібліотека.

Навчальні питання:

1. Право власності на природні об'єкти за Конституцією України.
2. Поняття, зміст та форми власності права власності на природні об'єкти. Їх законодавче закріплення.
3. Права і обов'язки власників природних об'єктів. Особливості “соціалізованого” права власності на природні ресурси.
4. Право власності Українського народу на природні об'єкти.
5. Право державної та комунальної власності на природні об'єкти.
6. Право приватної власності на природні об'єкти.
7. Припинення права власності на природні об'єкти.

Методичні вказівки: Вивчення питання студент повинен розпочати з розкриття таких проблем:

Які норми Конституції України присвячені праву власності на природні об'єкти. Який зміст і значення цих норм.

Поняття права власності на природні об'єкти, які складові його змісту, їх значення. Форми власності права власності на природні об'єкти. Публічні форми власності на природні об'єкти їх спільні риси та їх законодавче закріплення.

Основні та спеціальні права і обов'язки власників природних об'єктів. В чому полягають обмеження прав власників на природні об'єкти в інтересах інших осіб та суспільства в цілому.

Конституційне та законодавче регулювання права власності Українського народу на природні об'єкти. Порядок його реалізації.

Підстави виникнення права державної та права комунальної власності на природні об'єкти, суб'єкти реалізації повноважень власника.

Підстави та порядок виникнення права приватної власності на природні

об'єкти. Зміст та порядок, умови реалізації. Особливості правового статусу іноземців і осіб без громадянства при реалізації права власності на природні об'єкти. Права і обов'язки власників природних об'єктів, обмеження та обтяження прав власників природних об'єктів

Підстави та порядок припинення права власності на природні об'єкти

щодо кожної окремої форми власності. Умовні і безумовні підстави припинення права власності на природні об'єкти.

Теми цільових виступів:

1. Український народ як суб'єкт права власності на природні об'єкти.
2. Обмеження та обтяження прав власників природних об'єктів.

Теми для рефератів:

1. Територіальна ознака як підстава виникнення права власності, юрисдикційні повноваження України щодо реалізації права власності на природні об'єкти.

2. Форми і методи охорони права власності на природні об'єкти.

Література:

1. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с. С. 66 –75

2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 83 – 118.

Тема № 4: Право природокористування Семінарське заняття: Право природокористування

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, засвоєння вивчаючими правової характеристики права природокористування як одного з найважливіших інститутів екологічного права; усвідомлення студентами ролі та значення права загального природокористування як одного із невід'ємних, природних прав людини; формування теоретичних знань щодо змісту права спеціального природокористування як зовнішнього прояву присвоюючої та природоперетворюючої функцій суспільства, порядок виникнення, зміни та припинення права спеціального природокористування (в тому числі оренди природних об'єктів); закріплення теоретичного матеріалу в процесі вирішення задач-казусів або конкретних юридичних ситуацій.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 година; заочна форма навчання – 1 година.

Місце проведення – аудиторія, бібліотека.

Навчальні питання:

1. Поняття, зміст і принципи права природокористування.

2. Об'єкти та суб'єкти права природокористування.
3. Загальне природокористування.
4. Спеціальне природокористування та користування природними ресурсами на умовах оренди.
5. Права та обов'язки природокористувачів, законодавчезакріплення.
6. Припинення права природокористування.

Методичні вказівки: Під час підготовки до заняття необхідно розглянути та проаналізувати:

Поняття права природокористування в об'єктивному та суб'єктивному розумінні. Складові змісту права природокористування. Принципи права природокористування. (пріоритетність земель сільськогосподарського призначення, використання підземних вод питної якості для задоволення потреб питного і господарсько-побутового водопостачання населення та ін.).

Природні об'єкти, що є загальнодоступними, природні об'єкти, що можуть надаватися у природокористування. Суб'єкти права природокористування.

Поняття підстави виникнення та порядок реалізації права загального природокористування. Обмеження і заборона загального природокористування. Поняття, види та порядок реалізації спеціального природокористування.

Поняття, умови здійснення користування природними ресурсами на умовах оренди. Договір оренди природних об'єктів його істотні умови.

Студентам необхідно проаналізувати існуючі види природних об'єктів, які можуть використовуватись на праві оренди. Істотні умови договору оренди природних об'єктів. Орендна плата та її форми. Державна реєстрація договору оренди природних об'єктів.

Основні та спеціальні права та обов'язки природокористувачів, їх за підстави та порядок припинення права природокористування. Підстави та умови розірвання договору оренди природних об'єктів.

Теми цільових виступів:

1. Випадки, умови та порядок обмеження права загального природокористування.

2. Юридичне значення встановлення пріоритетів використання окремих природних об'єктів та засоби їх правового забезпечення

Теми для рефератів:

1. Правове регулювання оренди природних об'єктів.

2. Юридична відповідальність за порушення умов природокористування.

Література:

1. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с. С. 75 – 92

2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Размєтаєв та ін.; За ред. В.К.

Тема № 5: Екологічне управління Семінарське заняття: Екологічне управління

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, засвоєння вивчаючими

правової характеристики управління в сфері використання та охорони природних ресурсів.

Кількість годин:

денна форма навчання – 1 година.

Місце проведення – аудиторія, бібліотека.

Навчальні питання:

1. Поняття та значення екологічного управління.
2. Система та повноваження органів загальної та спеціальної компетенції в галузі екології.
3. Роль громадськості в екологічному управлінні.
4. Організаційні функції екологічного управління.
5. Попереджувально-охоронні функції екологічного управління.
6. Стабілізаційні функції екологічного управління.

Методичні вказівки: Під час підготовки до заняття необхідно розглянути та проаналізувати:

Поняття екологічного управління. Його принципи та завдання.

Які органи управління загальної компетенції, чим вони відрізняються від органів спеціальної компетенції. Повноваження органів управління загальної компетенції. Система та повноваження органів спеціальної компетенції в галузі екології.

Громадські організації як суб'єкти управлінської діяльності в сфері охорони довкілля. Екологічні функції громадських організацій.

Організаційні функції екологічного управління: облік природних ресурсів; екологічне планування; прогнозування використання природних ресурсів та охорони довкілля; просторово-територіальний устрій об'єктів природи.

Попереджувально-охоронні функції екологічного управління: спостереження (моніторинг) за використанням природних ресурсів та охороною довкілля; екологічну експертизу; екологічний контроль.

Стабілізаційні функції екологічного управління: інформування про стан навколишнього природного середовища; стандартизація і нормування у сфері природокористування і охорони довкілля; вирішення екологічних спорів.

Теми цільових виступів:

1. Облік природних ресурсів, ведення природноресурсових кадастрів.
2. Юридичне значення здійснення екологічного моніторингу.

Теми для рефератів:

3. Контроль в сфері використання та охорони природних ресурсів.
4. Природно-територіальний устрій природних об'єктів.

Література:

1. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с. С. 92-165
2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С 42 – 66

Тема № 6: Юридична відповідальність за екологічні правопорушення **Семінарське заняття: Юридична відповідальність за екологічні**

правопорушення

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, засвоєння вивчаючими основних видів юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години.

Місце проведення – аудиторія, бібліотека.

Навчальні питання:

1. Юридична відповідальність за екологічним законодавством України.
2. Поняття, класифікація та види екологічних правопорушень.
3. Особливості майнової відповідальності за шкоду, заподіяну екологічним правопорушенням
4. Адміністративна та кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення.

Методичні вказівки: Під час підготовки до заняття необхідно розглянути та проаналізувати:

Поняття юридичної відповідальності. Нормативно-правові акти, які закріплюють юридичну відповідальність. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Поняття екологічних правопорушень, їх класифікація та види. Обмеження, тимчасова заборона (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Підстави та нормативно правове забезпечення майнової відповідальності за шкоду, заподіяну екологічним правопорушенням. Відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки.

Види екологічних правопорушень за які передбачена адміністративна та кримінальна відповідальність.

Вирішіть письмово таку ситуацію. Працівник ТОВ “Єврострой” Семенов виконуючи ремонтні роботи виробничого приміщення державного підприємства “Енергія” неумисно пошкодив резервуари з хімічними речовинами і нікому не розповів про це. В наслідок цього розливи хімічних речовин призвели до забруднення території промислового майданчика і підземних вод. Відшкодування завданих збитків, було покладено на державне підприємство “Енергія”. Директор “Енергії” Петров не погодився з цим оскарживши це рішення до господарського суду. Він аргументував свою позицію тим, що Семенов є працівником “Євростроя” тому відшкодовувати шкоду завдану забрудненням земель і вод повинне ТОВ “Єврострой”.

Теми цільових виступів:

1. Обмеження, тимчасова заборона (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища.
2. Відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки.

Теми для рефератів:

1. Підстави та порядок притягнення до адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення.
2. Екологічне правопорушення як підстава юридичної відповідальності.
3. Еколого-правова відповідальність.

Література:

1. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с. С.262 - 290
2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 181 – 194

Тема № 7: Правове регулювання використання та охорони земель
Семінарське заняття: Правове регулювання використання та охорони земель

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, усвідомлення особливостей правового режиму земель у зв'язку із Конституційним положенням про те, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави; формування в курсантів (студентів, слухачів) теоретичних знань щодо системи земельного права та законодавства України, основних засад та принципів реформування земельних правовідносин; формування комплексних та системних знань щодо змістовного наповнення земельного права України та його основних інститутів.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години.

Місце проведення – аудиторія, бібліотека.

Навчальні питання:

1. Поняття та види земельних правовідносин, їх об'єкти та суб'єкти.
2. Суб'єкти права власності на землю: їх права, обов'язки.
3. Право приватної власності на землю.
4. Право державної та право комунальної власності на землю.
5. Підстави та порядок припинення права власності на землю.
6. Поняття права землекористування та його види.
7. Постійне землекористування.
8. Оренда землі та концесійне землекористування.
9. Підстави та порядок припинення землекористування.
10. Охорона земель.

Методичні вказівки: Під час підготовки до заняття необхідно розглянути та проаналізувати поняття та особливості права власності на землю в Україні.

Поняття земельних правовідносин, поняття земельної ділянки та земельного паю, яка різниця між ними. Підстави та порядок отримання земельного паю у власність.

Суб'єкти права власності на землю щодо кожної з форм права власності на землю. Права та обов'язки суб'єктів права власності на землю.

Підстави виникнення права приватної власності на землю. Особливості правового статусу іноземців та осіб без громадянства щодо набуття права власності на землю.

Підстави виникнення публічних форм власності на землю. Підстави виникнення та суб'єкти реалізації права державної та право комунальної власності на землю.

Підстави та порядок припинення права приватної власності на землю.

Підстави та порядок припинення права комунальної та права державної власності на землю.

Поняття права землекористування та його види за правовим титулом, за часом, за суб'єктами. Земельні ділянки загального користування.

Суб'єкти та підстави виникнення постійного землекористування. Плата за землю при постійному землекористуванні

Поняття, правове регулювання, істотні умови та порядок укладання договору оренди землі. Суборенда землі, порядок її укладання. Поняття та умови концесійного землекористування.

Підстави та порядок припинення постійного землекористування. Підстави та порядок припинення відносин оренди землі.

Поняття, правове регулювання охорони земель. Заходи з охорони земель.

Земельна ділянка як об'єкт права власності. Суб'єкти права власності на землю. Форми права власності на землю в Україні та їх юридичне закріплення. Право державної власності на землю. Право комунальної

власності на землю. Право приватної власності на землю. Підстави та порядок виникнення права власності на землю. Правове забезпечення приватизації землі в Україні. Підстави та порядок припинення права власності на земельну ділянку. Особливу увагу слід приділити правовим підставам та порядок набуття права власності на землю громадянами та юридичними особами. Порядок придбання земельних ділянок у власність на підставі цивільно-правових угод. Порядок продажу земельних ділянок на конкурентних засадах. Підстави та порядок припинення права власності та користування земельною ділянкою. Порядок вилучення та викупу земельних ділянок для суспільних потреб. Вирішіть письмово таку ситуацію. Гр-ка Петрова звернулась до поліції із скаргою на дії голови селищної ради Ковальова. Вона пояснила, що прийняла рішення про передачу частини земельної ділянки, яка належить їй на праві приватної власності, сусіду. Її племінник, що навчається на третьому курсі юридичного

факультету, склав текст договору оренди. Однак голова селищної ради відмовився зареєструвати договір за цим текстом, вказавши, що форма договору оренди земельної ділянки була затверджена сесією селищної ради. Тому Ковальов вказав гр-ці Петровій, що вона має оформити договір оренди за цим текстом, сплативши за це 10299 грн до бюджету селищної ради. Зробіть правовий аналіз дій Петрової та Ковальова. Розкрийте істотні умови договору оренди земельної ділянки.

Теми цільових виступів:

1. Основні напрями земельної реформи.
2. Склад земель України та їх правове значення їх поділу на категорії.
3. Шляхи правового забезпечення дотримання правил добросусідства суб'єктами землекористування.

Теми для рефератів:

1. Порядок продажу земельних ділянок на конкурентних засадах.
2. Система державних органів, що здійснюють управління охороною та використанням земельних ресурсів.

Література:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року// Відомості Верховної Ради України.- 2002 р.- № 3-4.- Ст. 27.
2. Закон України „Про меліорацію земель” від 14 січня 2000 року// Відомості Верховної Ради України.- 2000 р.- № 11.- Ст. 90.
3. Закон України „Про землеустрій” від 22 травня 2003 року// Відомості Верховної Ради України.- 2003 р.- № 36.- Ст. 282.
4. Закон України „Про іпотеку” від 5 червня 2003 року// Відомості Верховної Ради України.- 2003 р.- № 38.- Ст. 313.
5. Закон України „Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)” від 5 червня 2003 року// Відомості Верховної Ради України.- 2003 р.- № 38.- Ст. 314.
6. Закон України „Про охорону земель” від 19 червня 2003 року// Відомості Верховної Ради України.- 2003 р.- № 39.- Ст. 349.

7. Закон України „Про державний контроль за використанням та охороною земель” від 19 червня 2003 року// Відомості Верховної Ради України.- 2003 р.- № 39.- Ст. 350.

8. Закон України „Про оренду землі” в редакції від 2 жовтня 2003 року// Відомості Верховної Ради України.- 2004 р.- № 10.- Ст. 102.

9. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.; за ред. В. І. Курила / В. В. Курзова, А. І. Берлач, В. І. Курило та ін. – К. : Алерта, 2015. – 620 с.

10. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с.

11. Екологічне право України. Особлива частина : навч. посіб. / [О. М. Шуміло (кер. авт. кол.), І. В. Бригадир, В. А. Зуєв та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – 2-ге вид., змін. / за заг. ред. О. М. Шуміла. – Харків, 2017. – 384 с.

Тема № 8: Правове регулювання охорони і використання вод в Україні

Семінарське заняття: Правове регулювання охорони і використання вод в Україні

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, засвоєння вивчаючими правової характеристики, значення та порядку охорони та використання вод в Україні; засвоєння вивчаючими правової характеристики, значення та порядку охорони та використання надр в Україні; формування в курсантів (студентів, слухачів) теоретичних знань щодо змістовного законодавства про охорону і використання вод.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години.

Місце проведення – аудиторія, бібліотека.

Навчальні питання:

1. Поняття та загальна характеристика правового режиму використання вод.
2. Види водних об'єктів.
3. Поняття та види водокористування.
4. Порядок здійснення загального водокористування.
5. Порядок надання водних об'єктів (їх частин) в користування.
6. Припинення права водокористування.
7. Поняття та зміст охорони водних об'єктів.

Методичні вказівки: Особливу увагу слід приділити основним визначенням, такі як: використання води - процес вилучення води для використання у виробництві з метою отримання продукції та для господарсько- питних потреб населення, а також без її вилучення для потреб

гідроенергетики, водного, повітряного транспорту та інших потреб; водний об'єкт - природний або створений штучно елемент довкілля, в якому зосереджуються води (море, річка, озеро, водосховище, ставок, канал, водоносний горизонт); водні ресурси - обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території тощо. Слід розмежовувати водні об'єкти загальнодержавного значення та місцевого значення.

Поняття водних об'єктів. Право власності на водні об'єкти.

Водні об'єкти загальнодержавного та місцевого значення, правові наслідки такого розподілення водних об'єктів.

Поняття загального, спеціального та види неспеціального водокористування.

Підстави та порядок здійснення загального водокористування. Обмеження та заборони здійснення загального водокористування. Здійснення загального водокористування в орендованих водних об'єктах.

Підстави та порядок надання водних об'єктів (їх частин) у спеціальне водокористування. Підстави та порядок, цілі отримання водних об'єктів у користування за договором оренди.

Підстави та порядок припинення права водокористування.

Поняття охорони водних об'єктів. Заходи щодо охорони водних об'єктів.

Вирішіть письмово таку ситуацію. Керівники комбінату "Епос" дали розпорядження про вивезення на берег річки Лопань виробничого сміття та інших відходів, які було зібрано під час впорядкування території комбінату. Навесні, в процесі таїння снігу все сміття потрапило в річку, що призвело до її засмічення та забруднення, результатом чого стала масова загибель водних живих ресурсів. Також в наслідок цих дій порушилась санітарно-епідеміологічна ситуація, що призвело до унеможливлення реалізації місцевими жителями права загального водокористування (в частині водопою худоби та ловлі риби). Чи є в діях керівників комбінату "Епос" та працівників цього комбінату склад водного правопорушення? Чи мають право громадяни на компенсацію в зв'язку із неможливістю використовувати водний об'єкт на праві загального природокористування? Вирішіть справу по суті.

Теми цільових виступів:

1. Види неспеціального водокористування.
2. Оренда водних об'єктів.
3. Загальне водокористування, при оренді водних об'єктів.

Теми для рефератів:

1. Поняття та загальна характеристика правового режиму використання вод.
2. Порядок надання водних об'єктів (їх частин) в користування.
3. Загальнодержавна програма розвитку водного господарства.

Література:

1. Екологічне право України. Особлива частина : навч посіб / О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 432 с. С.11-100
2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч.

Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 245 – 282

Тема № 9: Правове регулювання охорони і використання надр в Україні

Семінарське заняття: Правове регулювання охорони і використання надр в Україні

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, засвоєння вивчаючими правової характеристики, значення та порядку охорони та використання надр в Україні; засвоєння вивчаючими правової характеристики, значення та порядку охорони та використання надр в Україні; формування в курсантів (студентів, слухачів) теоретичних знань щодо змістовного законодавства про охорону і використання надр.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години.

Місце проведення – аудиторія, бібліотека.

Навчальні питання:

1. Поняття та загальна характеристика надр та надрокористування.
2. Види надрокористування.
3. Порядок надання надр у користування.
4. Права та обов'язки надрокористувачів.
5. Припинення права надрокористування.

Методичні вказівки: Під час підготовки до заняття необхідно мати на увазі, що надра - це частина земної кори під поверхнею суші та дном водоймищ, що простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння. Надра є виключною власністю народу України і надаються лише в користування.

Поняття надр, їх характерні риси. Право власності на надра. Чи може існувати загальне надрокористування.

Види надрокористування за видами діяльності, за часом користування. Права на надрокористування власників земель та землекористувачів.

Отримання дозволів на здійснення видів надрокористування, коли не потрібно набувати земельну ділянку у власність чи користування для здійснення надрокористування. Строки в які надрокористувач має приступити до надрокористування.

Основні та спеціальні права та обов'язки надрокористувачів.

Підстави та порядок припинення права надрокористування. Припинення надрокористування в разі припинення права користування земельною ділянкою.

Вирішіть таку ситуацію. Споруджуючи водозабірну свердловину на землях сільськогосподарського кооперативу було знайдено запаси підземних вод, що мають цілющі властивості. Голова кооперативу видав розпорядження

на буріння у цьому водоносному горизонті двох свердловин. Таким чином, господарство організувало добування мінеральної води на свій консервний завод, котрий використовував її в технічних цілях. Інспектор Державного агентства України по водному господарству заборонив кооперативу використання мінеральної води для технічних цілей та видав припис про тампонаж свердловин за рахунок кооперативу. З приводу цього рішення, голова кооперативу звернувся до господарського суду, вважаючи, що господарство, як власник земельної ділянки може використовувати й підземні води, котрі знаходяться на території кооперативу, що на його думку впливає із змісту земельного законодавства та законодавства про надра. Вирішить справу по суті. Розмежуйте відносини із землекористування, водокористування та надрокористування відповідно до умов задачі

Теми цільових виступів:

1. Надра як об'єкт користування.
2. Порядок отримання дозволів для здійснення видобування корисних копалин.

Теми для рефератів:

1. Гірничий відвід та порядок його надання.
2. Поняття континентального шельфу, особливості користування мінеральними ресурсами морського дна.

Література:

1. Екологічне право України. Особлива частина : навч посіб / О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 432 с. С.11-100
2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 245 – 282

Тема № 10: Правова охорона рослинного світу

Семінарське заняття: Правова охорона рослинного світу

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, засвоєння вивчаючими сутності правової охорони рослинного та тваринного світу; формування теоретичних знань щодо системи та змістовного наповнення правового регулювання використання та охорони рослинного світу, про основні види використання об'єктів рослинного світу, співвідношення законодавства про охорону та використання рослинного світу та законодавства про охорону і використання лісів; формування теоретичних знань щодо системи та змістовного наповнення правового регулювання використання та охорони тваринного світу, основні види використання об'єктів тваринного світу, правового регулювання рибальства та полювання.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години.

Місце проведення – аудиторія, бібліотека.

Навчальні питання:

1. Правова характеристика охорони та використання рослинного світу. Зелена книга України.
2. Правове регулювання використання лісових ресурсів і ко
3. Правове регулювання заготівлі деревини та побічних лісних користувань.
4. Відповідальність фізичних і юридичних осіб за шкоду, заподіяну лісовому господарству, її компенсація та відшкодування.

Методичні вказівки: Під час підготовки до заняття необхідно розглянути та проаналізувати органи, що здійснюють регулювання та управління в галузі охорони, використання та відтворення об'єктів рослинного світу. Охорона і захист об'єктів рослинного світу, їх зміст та основні вимоги до їх охорони, використання та відтворення. Ліміти спеціального використання природних рослинних ресурсів. Державний облік і кадастр рослинного світу. Особливу увагу слід приділити основним поняттям з даної теми, зокрема рослинний світ - сукупність усіх видів рослин, а також грибів та утворених ними угруповань на певній території; природні рослинні угруповання - сукупність видів рослин, що зростають в межах певних ділянок та перебувають у тісній взаємодії як між собою, так і з умовами довкілля; природні рослинні ресурси - об'єкти рослинного світу, що використовуються або можуть бути використані населенням, для потреб виробництва та інших потреб; ліс - тип природних комплексів, у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище та ін.

Поняття рослинного світу, Які рослини відносяться до об'єктів рослинного світу. Види права власності на об'єкти рослинного світу. Яке правове значення Зеленої книги України.

Поняття лісу. Право власності на ліс. Види лісокористування.

Постійне і тимчасове лісокористування. Права та обов'язки постійних і тимчасових лісокористувачів. Отримання дозволу на заготівлю деревини та побічні лісові користування.

Види відповідальності фізичних і юридичних осіб за шкоду, заподіяну лісовому господарству, її компенсація та відшкодування. Особливості обчислення розміру шкоди, заподіяної об'єктам рослинного світу та лісовому господарству підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

Вирішіть таку ситуацію. Громадянина Клімова було затримано поліцією за незаконне вирубування та пошкодження дерев та чагарників, які занесені до "Червоної Книги України". Для притягнення Клімова до відповідальності матеріали було передано до суду. В судовому засіданні Клімов, визнаючи свою вину та погоджуючись на відшкодування завданих збитків просив залишити йому деревину, вилучену у нього при затриманні працівниками

лісового господарства. Яким повинно бути рішення суду? Як визначається розмір шкоди, заподіяної громадянами внаслідок порушення ними лісового законодавства?

Теми цільових виступів:

1. Право приватної власності на ліс.
2. Червона та Зелена книга України.

Теми для рефератів:

1. Види спеціального використання лісових ресурсів та порядок видачі дозволів на їх здійснення.
2. Види рубок та порядок їх здійснення.

Література:

1. Екологічне право України. Особлива частина : навч посіб / О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 432 с. С.101-270
2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 283 – 307, 368 – 390

Тема № 11: Правова охорона тваринного світу Семінарське заняття: Правова охорона тваринного світу

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, засвоєння вивчаючими сутності правової охорони тваринного світу; формування теоретичних знань щодо системи та змістовного наповнення правового регулювання використання та охорони тваринного світу, про основні види використання об'єктів тваринного світу, формування теоретичних знань щодо системи та змістовного наповнення правового регулювання використання та охорони тваринного світу,

основні види використання об'єктів тваринного світу, правового регулювання рибальства та полювання.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години.

Місце проведення – аудиторія, бібліотека.

Навчальні питання:

1. Право користування тваринним світом, його об'єкти та суб'єкти.
2. Поняття та види полювання. Правове регулювання мисливського господарства та полювання.
3. Поняття та види рибальства. Правове регулювання рибальства.
4. Відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.
5. Правова охорона рідких та тих, що знаходяться під загрозою зникнення видів тварин.

Методичні вказівки: Під час підготовки до заняття необхідно розглянути та проаналізувати органи, що здійснюють регулювання та

управління в галузі охорони, використання та відтворення об'єктів тваринного світу. Охорона і захист об'єктів тваринного світу, їх зміст та основні вимоги до їх охорони, використання та відтворення. Ліміти спеціального використання об'єктів тваринного світу. Державний облік і кадастр об'єктів тваринного світу.

Поняття об'єктів тваринного світу, що не відноситься до об'єктів тваринного світу, але перебуває під охороною. Поняття і види права користування тваринним світом.

Поняття, види та зміст діяльності, що законодавчо відноситься до полювання. Співвідношення мисливства і полювання. Суб'єкти здійснення мисливського господарства. Документи що необхідні для полювання.

Промислове рибальство, прядок отримання дозволів для рибальства. Любительське і спортивне рибальство, обмеженні і заборони.

Тваринний світ як об'єкт адміністративно-правової та кримінально-правової охорони. Майнова відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.

Правова охорона рідких та тих, що знаходяться під загрозою зникнення видів тварин. Юридичне значення Червоної книги України. Вирішіть таку ситуацію. Громадянин Слюсар, керуючи транспортним засобом скоїв наїзд на лося, який перебігав через дорогу. Поліцейський зафіксував факт порушення, вказавши, що громадянин Слюсар завдав шкоди об'єкту тваринного світу джерелом підвищеної небезпеки і тому він повинен відповідати за правилами ст. 450 ЦК, згідно з якими відповідальність по відшкодуванню завданої шкоди може бути покладена на власників джерел підвищеної небезпеки і при відсутності їх вини. Тому він вказав, що Слюсар повинен сплатити до Державного бюджету України 750 гривень для компенсації шкоди. В свою чергу Слюсар не погодився і вказав, що він сам постраждав під час аварії отримавши фізичну травму і матеріальних збитків на суму 2500 гривень. Зважаючи на це Слюсар вважав, що його має бути звільнено від відшкодування збитків, оскільки попереджувальні дорожні знаки були відсутні, дорога робила різкий поворот і в нього не лишалося часу для маневру. Чи повинен Слюсар відшкодувати збитки, якщо так, то в якому розмірі?

Теми цільових виступів:

1. Любительське та спортивне рибальство: правила здійснення.
2. Заборони щодо полювання.

Теми для рефератів:

1. Документи що посвідчують право на полювання.
2. Державний кадастр тваринного світу та порядок його ведення.
3. Правові заходи щодо відстрілу та відлову хижих та шкідливих тварин, добування мисливських тварин для наукових цілей, переселення в нові місця перебування.

Література:

1. Екологічне право України. Особлива частина : навч посіб / О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр учбової

літератури, 2013. – 432 с. С.101-270

2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 283 – 307, 368 – 390

Тема № 12: Правове регулювання охорони та використання атмосферного повітря

Семінарське заняття: Правове регулювання охорони та використання атмосферного повітря

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, засвоєння вивчаючими сутності правової охорони атмосферного повітря; формування теоретичних знань щодо системи та змістовного наповнення правового регулювання використання та охорони атмосферного повітря, про основні види діяльності, що впливає на стан атмосферного повітря.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години.

Місце проведення – аудиторія, бібліотека.

Навчальні питання:

1. Правове регулювання відносин в галузі охорони та використання атмосферного повітря.
2. Попередження забруднення атмосферного повітря. Діяльність, яка впливає на стан атмосферного повітря, її правове регулювання.
3. Атмосферне повітря як об'єкт адміністративно-правової та кримінально-правової охорони.

Методичні вказівки: Під час підготовки до заняття необхідно розглянути та проаналізувати такі моменти.

Поняття та особливості атмосферного повітря як об'єкта екологічного права. Заходи щодо охорони атмосферного повітря.

Нормативи та стандарти у галузі охорони атмосферного повітря.

Попередження забруднення атмосферного повітря пересувними та стаціонарними джерелами. Дозволи на викиди та їх юридична природа. Правове регулювання захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання та інших шкідливих впливів, відшкодування завданої шкоди.

Відповідальність за порушення законодавства у галузі охорони атмосферного повітря. Особливості відшкодування шкоди, завданої порушенням атмосферо-охоронного законодавства.

Теми цільових виступів:

1. Гранично допустимі норми впливу на атмосферне повітря.
2. Зміна клімату: правове регулювання.

Теми для рефератів:

1. Документи, що підтверджують право фізичних і юридичних осіб на спеціальне використання атмосферного повітря
2. Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення охорони атмосферного повітря.

Література:

1. Екологічне право України. Особлива частина : навч посіб / О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 432 с. С.272-320
2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К.Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 328 – 390

Тема № 13: Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Семінарське заняття: Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, розвиток теоретичних знань щодо правового регулювання охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду; усвідомлення вивчаючими сутності та необхідності юридичного закріплення статусу природних територій та об'єктів, що підлягають особливій правовій охороні та формування комплексних та системних знань з цих питань.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години.

Місце проведення – аудиторія, бібліотека.

Навчальні питання:

1. Правовий режим об'єктів і територій природно-заповідного фонду.
2. Види об'єктів природно-заповідного фонду.
3. Правове, економічне, наукове та організаційне забезпечення функціонування національної екологічної мережі.
4. Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
5. Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Методичні вказівки: Під час підготовки до заняття необхідно відрізняти різні види територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх правовий режим та можливості використання, мету охорони цих об'єктів.

Які зони передбачені для забезпечення правового режиму об'єктів і територій природно-заповідного фонду. Заборони та обмеження видів діяльності, що передбачені для відповідних зон.

Основні види об'єктів природно-заповідного фонду, згідно Закону України

«Про природно-заповідний фонд». Природні та штучні об'єкти і території природно-заповідного фонду.

Суб'єкти, що здійснюють ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Які дані містяться у державному кадастрі територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Вирішіть таку ситуацію Керівництво Національного природного парку

„Святі гори” прийняло рішення про влаштування протипожежних розривів у хвойних лісах у межах заповідної зони. За рахунок коштів Національного природного парку було замовлено проектну документацію в науково-дослідному інституті. Згідно із представленою документацією було проведено організацію протипожежних розривів. Крім того, в межах Національного парку в порядку рубок догляду було прийнято рішення про вирубку самосіяних дерев. Прокурор виніс рішення про притягнення директора Національного природного парку до адміністративної відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд. Вирішіть справу по суті. Чи правомірні дії прокурора міжрайонної природоохоронної прокуратури? Який порядок здійснення рубок у межах об'єктів природно-заповідного фонду?

Теми цільових виступів:

1. Правовий режим національних парків України.
2. Правовий режим заказників.
3. Здійснення використання природних ресурсів в біосферних заповідниках.

Теми для рефератів:

1. Порядок здійснення антропогенної та наукової діяльності в межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду.
2. Зміна меж, категорії та скасування статусу територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
3. Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Література:

1. Екологічне право України. Особлива частина : навч посіб / О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 432 с. С.272-320
2. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 328 – 390

Тема № 14: Міжнародно-правова охорона довкілля. Семінарське заняття: Міжнародно-правова охорона довкілля.

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів, розвиток теоретичних знань щодо міжнародно-правової охорони довкілля, транскордонних забруднень, та їх попереджень, формування комплексних та системних знань з цих питань.

Кількість годин 2 години.

Навчальні питання:

1. Міжнародні конференції по охороні навколишнього природного середовища та їх рішення.
2. Об'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.
3. Міжнародно-правова охорона атмосферного повітря.
4. Міжнародне співробітництво щодо охорони водних ресурсів, фауністичного та флорістичного різноманіття.

Методичні вказівки: Які основні міжнародні конференції по охороні навколишнього природного середовища. Принципи міжнародно-правової охорони довкілля, закріплені в рішеннях відповідних конференцій.

Охорона всесвітнього культурного та природного надбань. Екоцид. Охорона довкілля від військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на нього.

Попередження транскордонного забруднення атмосферного повітря та охорона озонового шару. Міжнародно-правова забезпечення попередження зміни клімату.

Охорона транскордонних водотоків та міжнародних озер. Біологічне різноманіття як об'єкт міжнародно-правової охорони. Попередження міжнародної торгівлі видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. Міжнародно-правове регулювання небезпечних і радіоактивних відходів.

Теми цільових виступів:

1. «Порядок денний на 21 – століття» та забезпечення його виконання.
2. Охорона всесвітнього культурного та природного надбань.
3. Охорона довкілля від військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на нього.

Теми для рефератів:

1. Поняття і предмет міжнародно-правової охорони довкілля.
2. Принципи міжнародно-правової охорони довкілля.

Література:

1. Екологічне право України. Особлива частина : навч посіб / О.М. Шумило (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – К.: Центр учбової

літератури, 2013. – 432 с. С.376-394

2. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Підручник / Під заг. ред. проф. С.М. Кравченко – Львів: Вид. центр ЛНУ, 2012. С. 8 – 128, 154 – 336

3. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015. С. 434 – 441, 445 – 458

4. Збірник міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля. – 2-е вид., доп. – Львів: Норма, 2012.

3. Рекомендована література

Основна

Навчальна та наукова література:

1. Система безпеки життєдіяльності людини: монографія / Сокурєнко В.В., Бандурка О.М., Брусакова О.В.. Харків. ХНУВС. 2023. 332 с.

2. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні: навчальний посібник / А.П. Гетьман, М.В. Шуміла, В.Л. Бредіхіна, І.В. Кирєєва та ін., Х.: Право, 2012. – 296 с.

3. Кирєєва І.В. Загальна характеристика умов припинення права громадян щодо спеціального використання природних об'єктів. ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. № 2 (50). 2021. С. 116-120.

4. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с.

5. Екологічне право України. Особлива частина : навч. посіб. / [О. М. Шуміло (кер. авт. кол.), І. В. Бригадир, В. А. Зуєв та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – 2-ге вид., змін. / за заг. ред. О. М. Шуміла. – Харків, 2017. – 384 с.

6. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.; за ред. В. І. Курила / В. В. Курзова, А. І. Берлач, В. І. Курило та ін. – К. : Алерта, 2015. – 620 с.

7. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за заг. редакцією О. М. Шуміла. – Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 292 с.

8. Екологічне право України. Особлива частина : навч. посіб. / [О. М. Шуміло (кер. авт. кол.), І. В. Бригадир, В. А. Зуєв та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – 2-ге вид., змін. / за заг. ред. О. М. Шуміла. – Харків, 2017. – 384 с.

9. Водне право України : навч. посіб. / В. О. Процевський, О. М. Шуміло. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 176 с.

10. Екологічна етика : навч. посіб. / Борецько В. Є., Шуміло О. М., Шеховцов В. В., Шуміло О. О. ; за заг. ред. О. М. Шуміла. – Х. : Право, 2015. – 304 с.

11. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. Закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін.; За ред. В.К.

12. Попова та А.П. Гетьмана. – Харків: Право, 2015.

13. Екологічне право України. Особлива частина [текст]: навч. посіб./ О.М. Шуміло (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. К.: Центр

учбової літератури, 2013. – 432с.

14. Шумило О.М. Земельне право України (у схемах): навчальний посібник / О.М. Шумило. – К.: «Хай-Тек Прес», 2012. – 288с.

15. Кирєєва І. В. Конституційно-правові засади сталого використання природних ресурсів // Європейські перспективи. № 3. 2013. С. 27-31.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. (із змінами та доповненнями) за № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Конвенція ООН від 25.06.1998 р. (з відповідними поправками) за № 994_015 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 33. – Ст. 1191 // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015

3. Про захист Чорного моря від забруднення: Конвенція ООН від 21.04.1992 р. за № 995_065 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 44. – Ст. 2983 // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_065

4. Про охорону біологічного різноманіття: Конвенція ООН від 05.06.1992 р. за № 995_030 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 22. – Ст. 932 // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030

5. Водний кодекс України: закон України від (із змінами та доповненнями) за № 213/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 214. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>

6. Земельний кодекс України: закон України від 25.10.2001 р. (із змінами та доповненнями) за № 2768-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 46. – Ст. 2038. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

7. Кодекс України про надра: закон України від 27.07.1994 р. (із змінами та доповненнями) за № 132/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 340. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80>

8. Лісовий кодекс України: закон України від 08.02.2006 р. (із змінами та доповненнями) за № 3852-XII // Офіційний вісник України. – 2006. – № 11. – Ст. 691. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>

9. Про відходи: закон України від 05.03.1998 р. (із змінами та доповненнями) за № 187/98-ВР // Офіційний Вісник України. – 1998. – № 13. – Ст. 483 (зі змінами та доповненнями). За № 187/98-ВР // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>

10. Про екологічний аудит: закон України від 24.06.2004 р. (із змінами та доповненнями) за № 1862-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – Ст. 500. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>

11. Про екологічну мережу України: закон України від 24.06.2004 р. (із змінами та доповненнями) за № 1864-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 25. – Ст. 352. // URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>

12. Про заборону на проведення суцільних рубок у гірських ялицево-букових лісах Карпатського регіону: закон України від 30.10.2019 р. за № 249-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – № 51. – Ст. 383. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-20>

13. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: закон України від 13.07.2000 р. (із змінами та доповненнями) за № 1908-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 42. – Ст. 348. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14>

14. Про мисливське господарство та полювання: закон України від 22.02.2000 р. (із змінами та доповненнями) за № 1478-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 18. – ст. 132// URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14>

15. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: закон України від 28.02.2019 р. (із змінами та доповненнями) за № 2697-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – № 16. – Ст. 70. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>

16. Про охорону атмосферного повітря: закон України від 16.10.1992 р. (із змінами та доповненнями) за № 2707-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 50. – Ст. 678 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>

17. Про охорону навколишнього природного середовища: закон України від 25.06.1991 р. (із змінами та доповненнями) за № 1264-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 41. – Ст. 546. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

18. Про оцінку впливу на довкілля: закон України від 27.07.1994 р. (із змінами та доповненнями) за № 2059-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 29. – Ст. 315. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>

19. Про поводження з радіоактивними відходами: закон України від 30.06.1995 р. (із змінами та доповненнями) за № 255/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 27. – Ст. 198. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80>

20. Про природно-заповідний фонд України: закон України від 16.06.1992 р. (із змінами та доповненнями) за № 2456-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №34. – Ст. 502. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>

21. Про рослинний світ: закон України від 09.04.1999 р. (із змінами та доповненнями) за № 591-XIV // Відомості Верховної Ради України. –1999. – № 22–23. – Ст. 198. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14>

22. Про стратегічну екологічну оцінку: закон України від 20.03.2018 р. за № 2354-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 16. – Ст. 138. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>

23. Про тваринний світ: закон України від 13.12.2001 р. (із змінами та доповненнями) за № 2894-III // Офіційний вісник України. – 2002. – № 2. –

Ст.47. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>

24. Про Червону книгу України: закон України від 07.02.2002 р. (із змінами та доповненнями) за № 3055-III // Офіційний вісник України. – 2002. – № 30. – Ст.201. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14>

25. Положення про державну систему моніторингу довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 р. (із змінами та доповненнями) за № 391 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – Ст. 495. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF>

26. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України: постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 р. за № 275 // Офіційний вісник України. – 2017. – № 36. – Ст. 1131. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#n8>

Додаткова

1. Кирєєва І.В. Порушення вимог екологічної безпеки як підстава примусового припинення спеціального природокористування. С. 227-229. Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ): матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.) / редкол.: Д. В. Швець (го-лова), О. М. Бандурка, С.М. Гусаров та ін. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. 548с.

2. Кирєєва І. Відновлення сталого екологічного розвитку держави порушеного внаслідок техногенно впливу військової агресії. Проблеми техногенно-екологічної безпеки в сфері цивільного захисту: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків: Національний університет цивільного захисту України, 2022. 257 с. С. 204-207.

3. Кирєєва І.В. Загальна характеристика умов припинення права громадян щодо спеціального використання природних об'єктів. ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. № 2 (50). 2021. С. 116-120

4. Кирєєва І. В. Екологічна безпека як умова забезпечення економічної безпеки держави. Економічна безпека держави в контексті національних інтересів : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ.конф. (м. Харків, 23 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків.нац. ун-т внутр. справ.–Харків : ХНУВС, 2021.–174 с. С. 77-78

5. Кирєєва І.В. Проблеми відповідальності за екологічну шкоду, заподіяну військовою агресією країною-терористом. Право і безпека. 2023. № 3 (90). С. 179-189.

6. Кириченко Ю.М. Адміністративні процедури органів місцевого самоврядування у сфері охорони довкілля // Правове забезпечення захисту довкілля з урахуванням наслідків аварії на ЧАЕС [Електронний ресурс]: Збірник матеріалів Круглого столу, присвяченого 35-м роковинам Чорнобильської катастрофи; 22 квітня 2021 року. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – С. 50 – 54.

7. Кириченко Ю.М. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Том 31 (70) № 4. С. 134-139.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційний сайт Верховної Ради України <https://portal.rada.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України <https://www.kmu.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Судова влада України <https://court.gov.ua/>
4. Офіційний сайт МВС України www.mvs.gov.ua
5. Офіційний сайт Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру <https://land.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України <https://mepr.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Верховного Суду України <http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/>
8. Єдиний державний реєстр судових рішень <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
9. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
10. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
11. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>